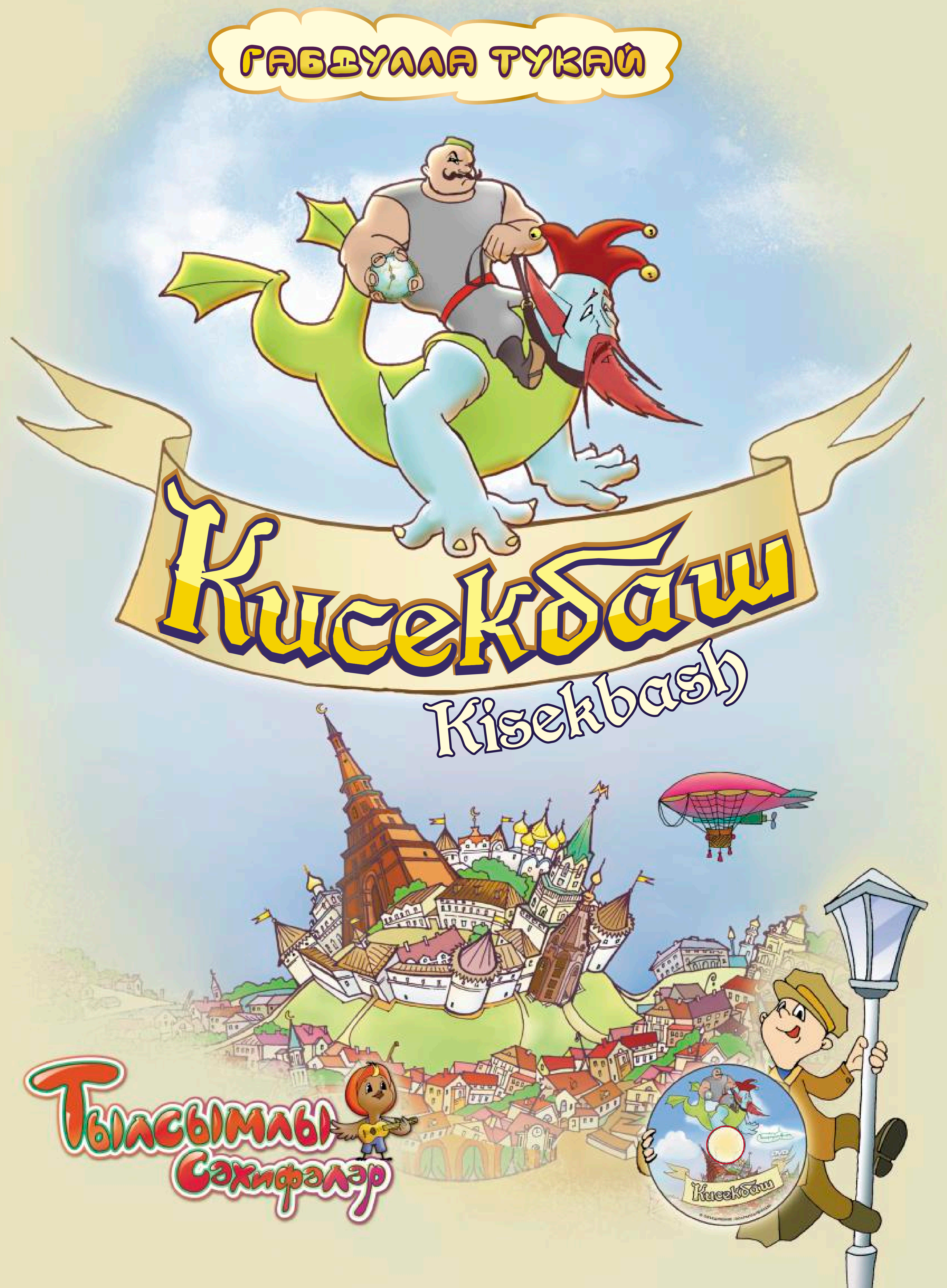
Габдулла Тукай
Кисекбаш
Kisekbash
Тылсымлы
Сәхифәләр
Кисекбаш

Кадерле яшь дустыбыз!

Синең кулында «Кисекбаш» исемле кызык эчтәлекле, мавыктыргыч, матур рәсемнәр белән бизәлгән затлы җыентык: китап һәм мультфильм. Алар сиңа Габдулла Тукайның «Печән базары, яфуд Яңа Кисекбаш» поэмасы белән танышырга ярдәм итәрләр. Кыю каһарман Карәхмәт, мескен Кисекбаш, аның сөйкемле хатыны һәм башка бик күп персонажлар синең күңеленә хуш килер дип уйлыйбыз. Аларның гамәлләре аша син яхшылык белән явызлыкның бер-берсе белән гел көрәшеп яшәвен, батырлык белән тәвәккәллекнең хәтта Дию кебек явызларны да җиңәргә сәләтле булуын аңларсың.

Мажаралы сәяхәткә кузгалырга вакыт, тик бервакытта да дуслык һәм үзара ярдәмләшү кебек хисләр турында онытма!

Уңышлар сиңа, яшь дустыбыз!

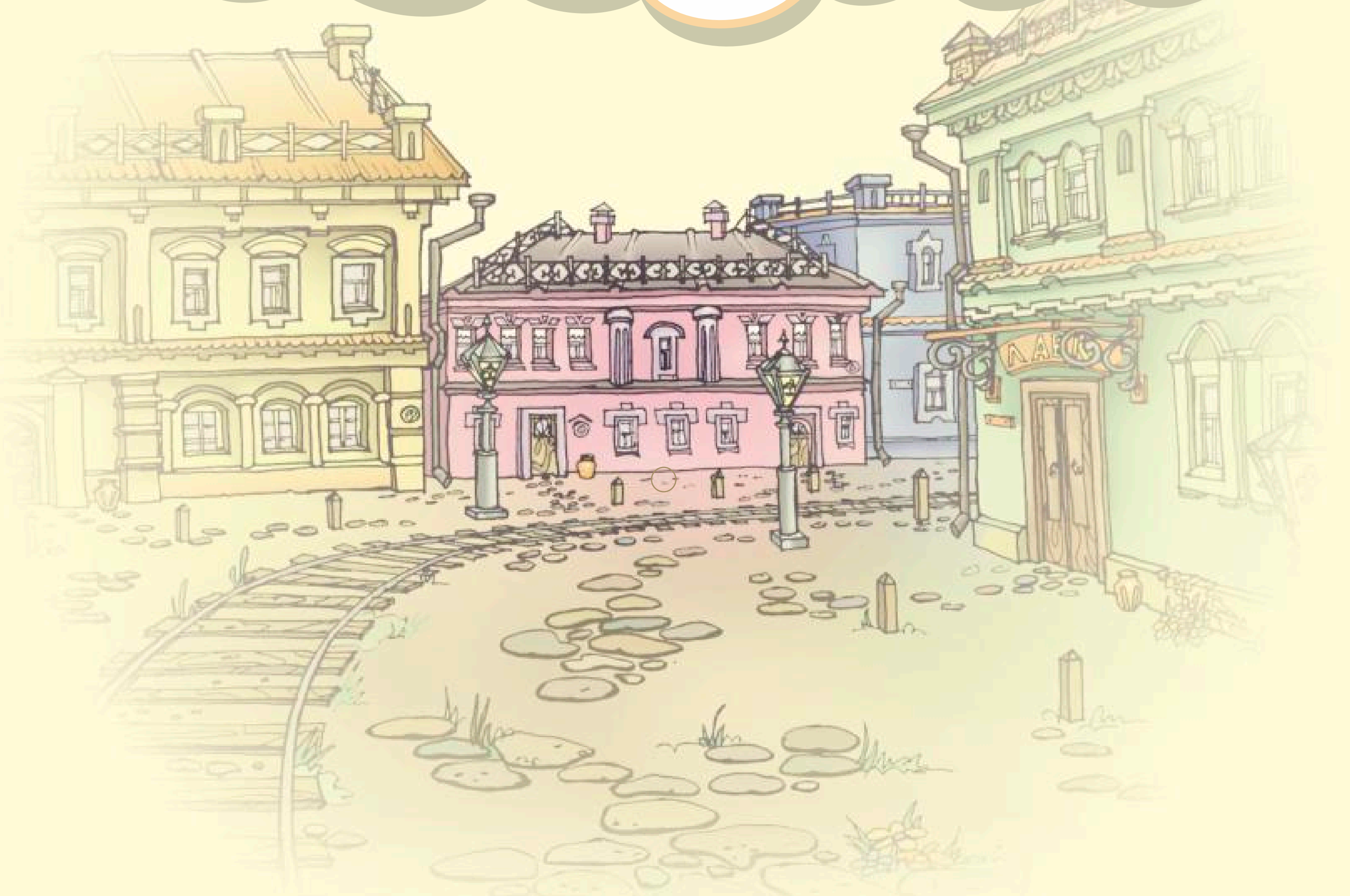

Татармультфильм

www.tatarmultfilm.ru

Тылсымлы Сәхифәләр

Адаптированное издание и мультфильм по мотивам поэмы Габдуллы Тукая «Сенной базар, или Новый Кисекбаш» на татарском, русском, английском языках.

Бер заман бардым Печән базарына, —
Шунда мин таптым азык язарыма.

Иртә берлән[1] кайнамакта бу базар,
Кайда баксаң[2], анда тулган сәүдәгәр.

Кайсысы сатмактадыр, кайсы ала,
Берсе алдый, шунда берсе алдана.

Һәр заманны монда хәлләр шул икән,
Һәркем үз хәле белән мәшгуль икән.

[1]Берлән – белән
[2]Баксаң – карасан

Как-то по Сенному я базару шёл,
Там-то для рассказа пищу я нашёл.

Утром на базаре гвалт со всех концов,
Пруд пруди товаров, пруд пруди купцов.

Эти покупают, эти продают.
Кто-то надувает, кто-то сам надут.

На Сенном базаре вечно, братцы, так:
О своих делишках там печётся всяк.

There, in the Haymarket, one fruitful day
I found a theme. My story's on its way.

A fine bazaar! From dawn to dusk the noise
Of cunning traders and the market boys.

They rush upon the stalls; they shout and haggle
Our simpletons and rascals in a gaggle.

For centuries this great bazaar's well known –
A place where everyone looks to his own.

Йөгерешәләр сөртенә дә абына
Барча мөэминнәр[1] «Көфер почмагы»на.

Мин дә чаптым шунда мөэминнәр белән.
Мәскәуски якка күз салсам, күрәм:

Тәгәрәп юл уртасыннан таш килә,
Таш түгел лә — бер киселгән Баш килә.

Һәр тараф тулган караучы — юк саны,
Баш «Көфер чаты»на җиткәч туктады.

Гәүдәсе юк бер гаҗәеп Баш иде,
Шәһит иде[2], ике күзе яшь иде.

[1]Мөэмин – ислам динендәге кеше
[2]Шәһит иде – гаепсез үтерелгән

Вдруг к «Углу кафира» кинулся
народ.
Я с толпою вместе поспешил вперёд.

При честном народе вдоль по мостовой
Катится булыжник, схожий с головой.

На «Углу кафира» тормозит она.
Улица народом вся запружена.

Голова рыдает. Как слезам не течь,
Коль её срубила злая сила с плеч!

So sudden, like a dust storm, stumbling, gushing,
To Unbelievers' corner all came rushing.

There on the tarmac, like a huge round stone,
A human head was rolling all alone.

They looked. Indeed it was a human head,
Cut off, but still alive. That's what they said.

It had no trunk, but tears streamed from its eyes.
No doubt a martyr. See the way it sighs!

«My last wife gave to me my greatest boon –
A lovely boy, as radiant as the moon.

They are no longer here, and hence my tears;
The only joys of my declining years.

One night they were abducted by a Dev.
Now as a Muslim your kind help I crave.

He hid them in the bottom of a well;
Since then I've had no sleep. This you can tell».

«Бар иде картлыкта алган хатыным,
Бер балам, — аһ, күз нурым! аһ, алтыным!

Карт көнемдә бнкар иптәшләр иде,
Яхшы юлдашлар вә сердәшләр иде.

Тартып алды бнлармы миннән Дию,
Сезгә важибтыр* миңа ярдәм кыйлу.

Аларны алды да керде коега,
Кайгы куймый күзләремне йокыга».

*Важип – тиеш

«Жил под старость мирно с молодой женой.
Был сынок — отрада, мальчик золотой.

С ними коротал я старческие дни.
Лучшими друзьями были мне они.

Див унёс проклятый от меня их прочь.
Вы должны немедля мне в беде помочь.

В глубине колодца с ними скрылся он,
С той поры от горя был я сна лишён».

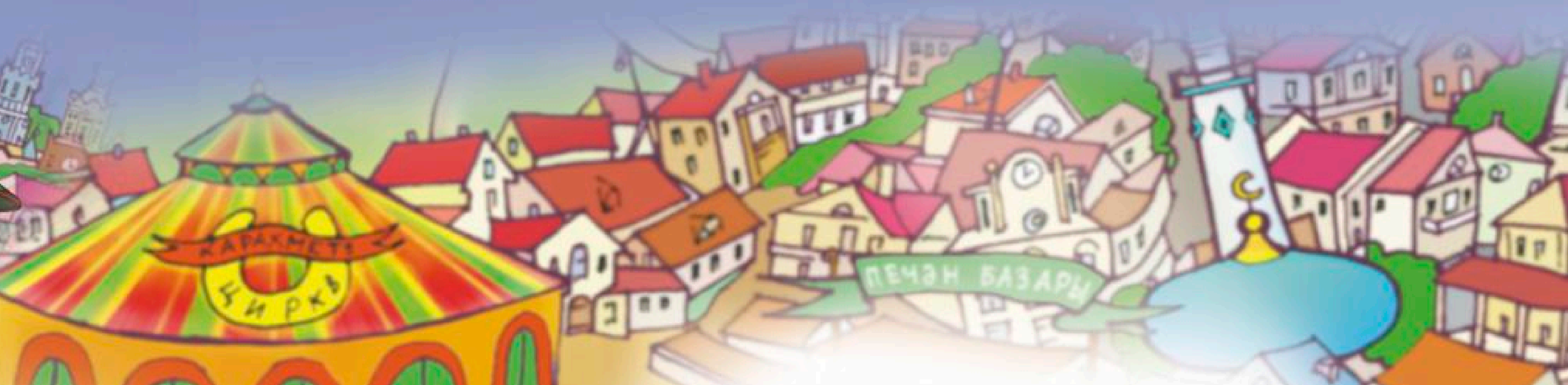

Уртадан бер күп белекле карт кеше
Әйтә: «Бу хакта минем фикдрем шушы:

Тыңлавыз, бу — тик Карәхмәтнең эше;
Инде ул, мәгълүмегез[1], кәчле кеше».

Үтмәгәндер күз ачып йомган заман,
Килде дә җитте Карәхмәт — каhреман[2].

«Мин, — диде, — дөньяда тормыйм, ичмасам,
Шул Дию-залим башын кисмәсәм.

Бармыймын хәтта Микитин циркына,
Шул Дию башына күңлем җилкенә».

Ул Баш әйтә: «Әй батыр, рәхмәт сиңа,
Йөкләдем мин бик авыр зәхмәт сиңа.

Әйдәгез, әй әhле базар[3], берьюлы
Фатиха: уңсын Карәхмәтнең юлы!»

Шул вакыт куллар белән тулды сәма[4],
Чын күңел белән кыла hәркем дога.

[1]Мәгълүмегез – билгеле булганча
[2]Каhреман – каhарман
[3]Әhле базар – базар кешеләре
[4]Сәма – күк йөзе

Из толпы пробрался знающий старик:
«Нам в таком несчастье важен каждый миг.

Нужно Карахмета кликнуть поскорей,
Он не зря известен силою своей».

Не успел гонца ещё запылиться след,
Как на место лично прибыл Карахмет.

«Как смогу на свете жить я, земляки,
Коли Диву, чёрту, не сверну башки.

Пусть ребята в цирке обождут меня,
Диву мстить я стану с нынешнего дня».

«О батыр, спасибо. Тронут я до слёз,
Трудную большую клятву ты принёс.

Мир честной, молитвы к небу вознесём,
Пусть удачлив будет Карахмет во всём!»

И воздели к небу руки млад и стар.
Истово молился весь Сенной базар.

Then one of them, an Aksakal, announced:
«I know the way to have the monster trounced.

But for our task we need young Karakhmet.
He's got the strength, and he's our safest bet».

Then Karakhmet, the man of do or die,
Arrived there in the twinkling of an eye.

«I may not live, but if my life I save,
I will succeed and slay the evil Dev.

Whatever happens, till my future's brighter,
The Circus will not see it's strongest fighter».

«O Giant! Please accept my gratitude;
For in your hands lies my decrepitude.

Good men, cry after me as I proceed:
«May Karakhmet have victory in his deed!»

The hands of young and old rose to the sky;
The whole bazaar erupted with the cry.

Пәһлеван вагонга җирләште* кереп,
Алды «пересадка» берлән бер билет.

Кузгалып китте вагон, җилдәй бара,
Баш йомарланып китә, җирдән бара.

«Без барыйк азрак җәяү алга табан,
Иштә бу алдындагы күлдер — Кабан.

Бардыр күлнең төбендә бер кое,
Шунда керде ул теге залим Дию!»

Ул Карәхмәтнең билендә бавы бар,
Бауның алты мең колачлы буе бар.

Бау белән ул эшне яхшы җайлады:
Бер очын Башның теленә бәйләде.

Бер очын учлап, Кабанга чумды ул,
Туп-туры шуннан коега тотты юл.

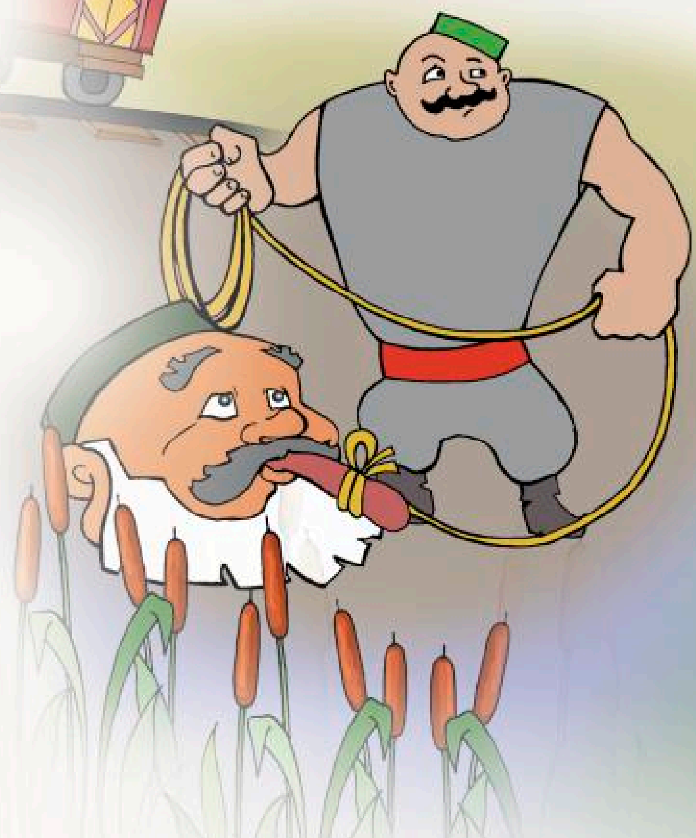

*Җирләште – урнашты

Тут в трамвай попутный прыгнул Карахмет,
Сел и с пересадкой взял себе билет.

Словно ветер мчится всё быстрей вагон,
Катится по следу голова вдогон.

«Вон вдали мерцает озеро Кабан,
Мы туда пешочком двинем, пахлеван.

Под водой глубокой тот колодец скрыт,
А на дне колодца страшный Див сидит».

Карахмет верёвку в путь с собою взял,
Он сейчас верёвку эту с бёдер снял.

Кисекбашу быстро (так уж он привык)
Привязал верёвку прямо за язык.

За другой схватился Карахмет конец,
И нырнул с обрыва храбрый удалец!

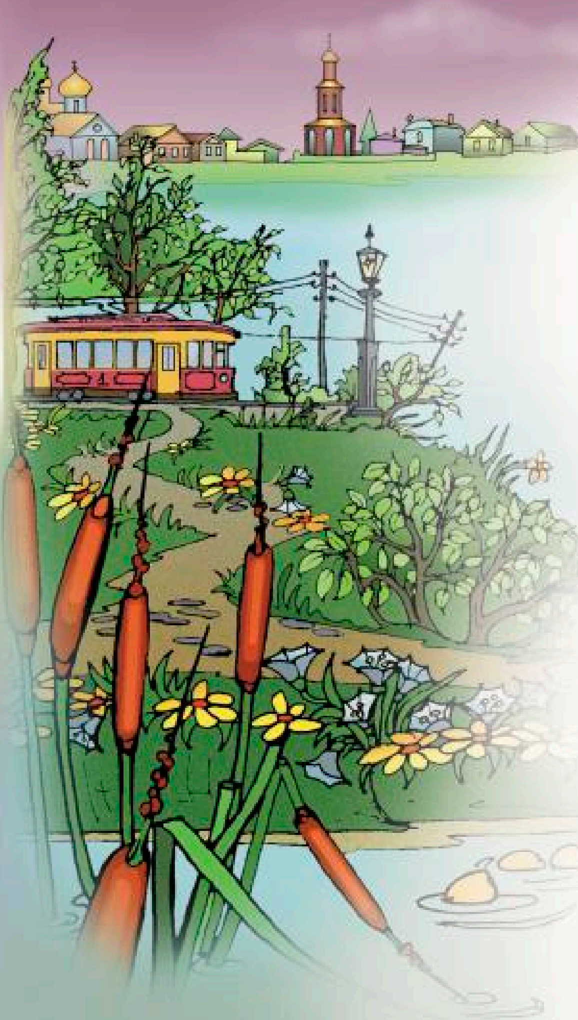

Right on the corner there appeared a tram.
So Karakhmet jumped on without delay,
And bought a ticket, full return, two-way.

The tram flew like the wind. Ah what a race!
The Head rolled on beside it keeping pace.

«There you see the great Lake of Kaban.
From here you go on foot, my valiant man,

A magic well lies in the murky creek,
And in its depths there dwells the Dev we seek».

Six thousand coils of rope brave Karakhmet
Unwound from his wide girth; now he was set.

The free end of the rope he deftly tied
Around the Head's huge tongue; the poor Head sighed.

He crashed into the Lake and clutched the rope;
Then found the Dev's deep well, now full of hope.

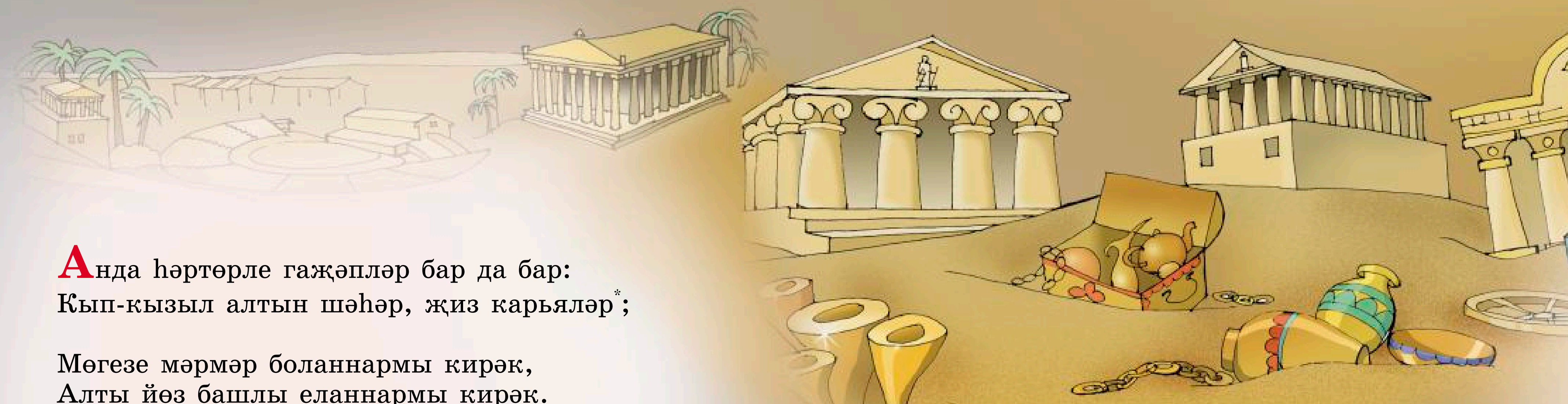

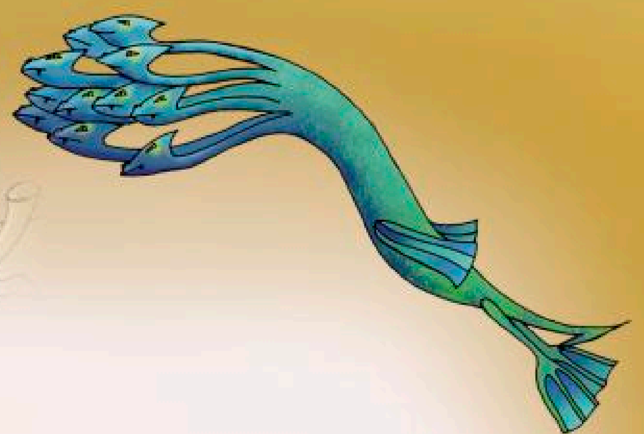

Анда һәртөрле гаҗәпләр бар да бар:
Кып-кызыл алтын шәһәр, җиз карьяләр*;

Мөгезе мәрмәр боланнармы кирәк,
Алты йөз башлы еланнармы кирәк.

Су анасы, — бик явыз, йөзе кара, —
Ел да бер угланны йә кызны ала.

Нәкъ төшеп киткәнгә ун тәүлек тула, —
Ахры җиргә аяклары төртелә.

Бервакыт безнең батыр ачты күзен:
Бер сарай алдындадыр күрде үзен.

Тартты, куптарды Карәхмәт капканы,
Соңра тиз-тиз эчкә таба атлады.

*Карья — авыл

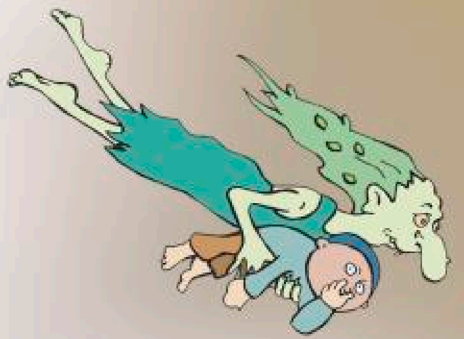

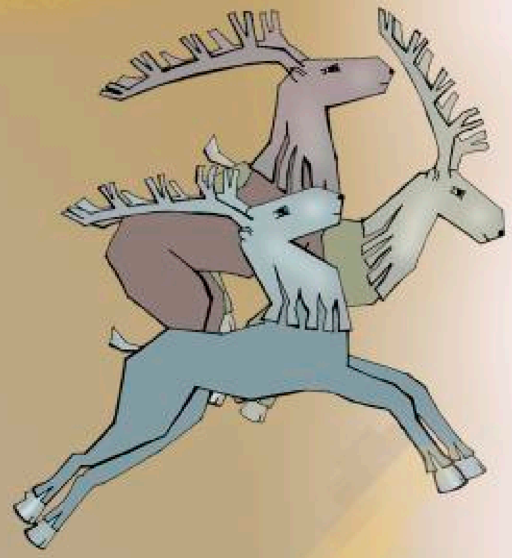

Its waters cover wonders known of old:
Bronze villages and cities made of gold.

The deer have marble horns, and I could tell
Of its six-hundred-headed snakes as well.

A wicked black-faced water-sprite lives there
And steals a little girl or boy each year.

In this descent ten gruelling days were passed;
The bottom of the well was reached at last.

Within a trice he opened his bright eyes,
And saw a palace there of wondrous size.

Towards himself our hero pulled the gate
And went in boldly, for he could not wait.

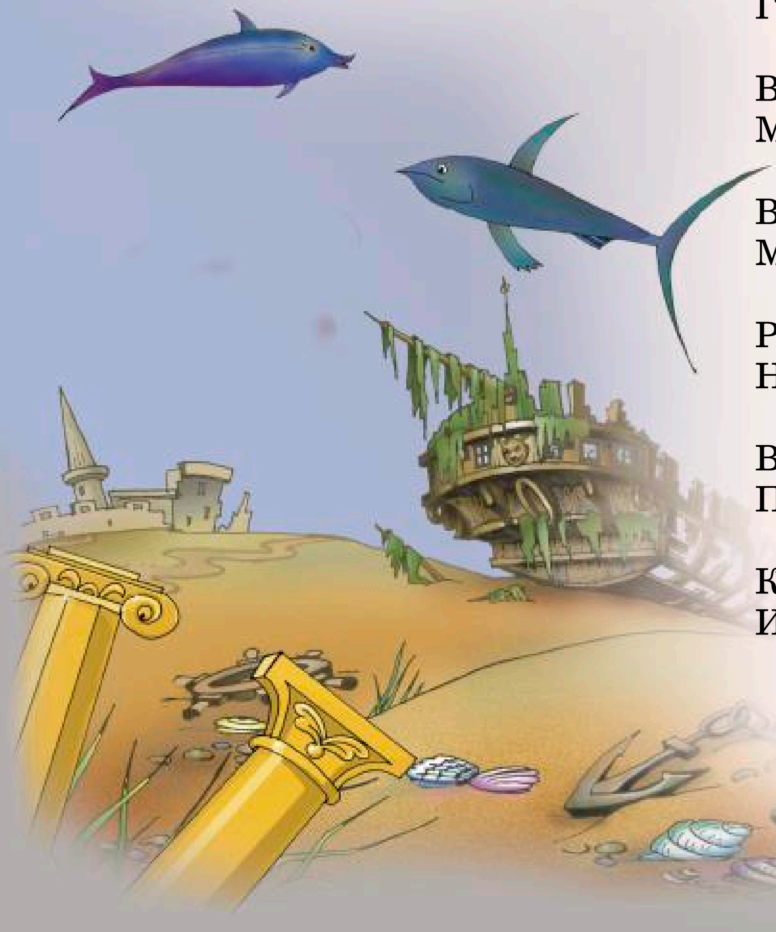

Медные деревни там увидишь ты,
Города из злата дивной красоты.

В царстве змей стоглавых стережёт вода
Мраморных оленей резвые стада.

Ведьма водяная, злюка, что ни год,
Малого ребёнка с берега крадёт.

Ровно девять суток Карахмет плывёт,
Наконец ногами дно он достаёт.

Вдруг, глаза открывши, видит молодец,
Перед ним сияет сказочный дворец.

Карахмет ворота, что есть сил рванул,
И вовнутрь без страха широко шагнул.

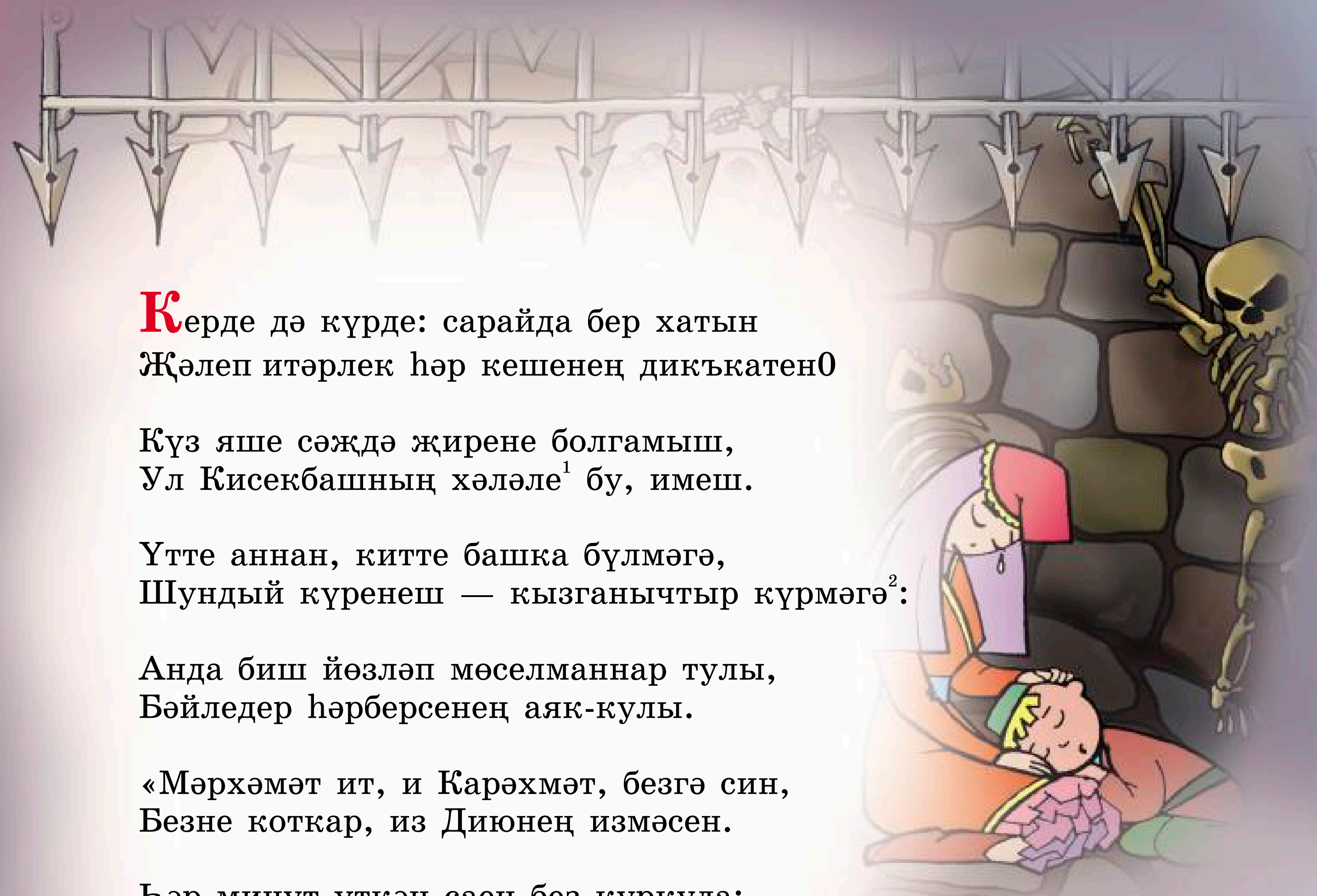

Керде дә күрде: сарайда бер хатын
Җәлеп итәрлек һәр кешенең дикъкатен0

Күз яше сәҗдә җирене болгамыш,
Ул Кисекбашның хәләле[1] бу, имеш.

Үтте аннан, китте башка бүлмәгә,
Шундый күренеш — кызганычтыр күрмәгә[2]:

Анда биш йөзләп мөселманнар тулы,
Бәйледер һәрберсенең аяк-кулы.

«Мәрхәмәт ит, и Карәхмәт, безгә син,
Безне коткар, из Диюнең измәсен.

Һәр минут үткән саен без куркуда:
Бу Дию һәр көн бишәр адәм суя».

[1]Хәләле – хатыны
[2]Күрмәгә – күрергә

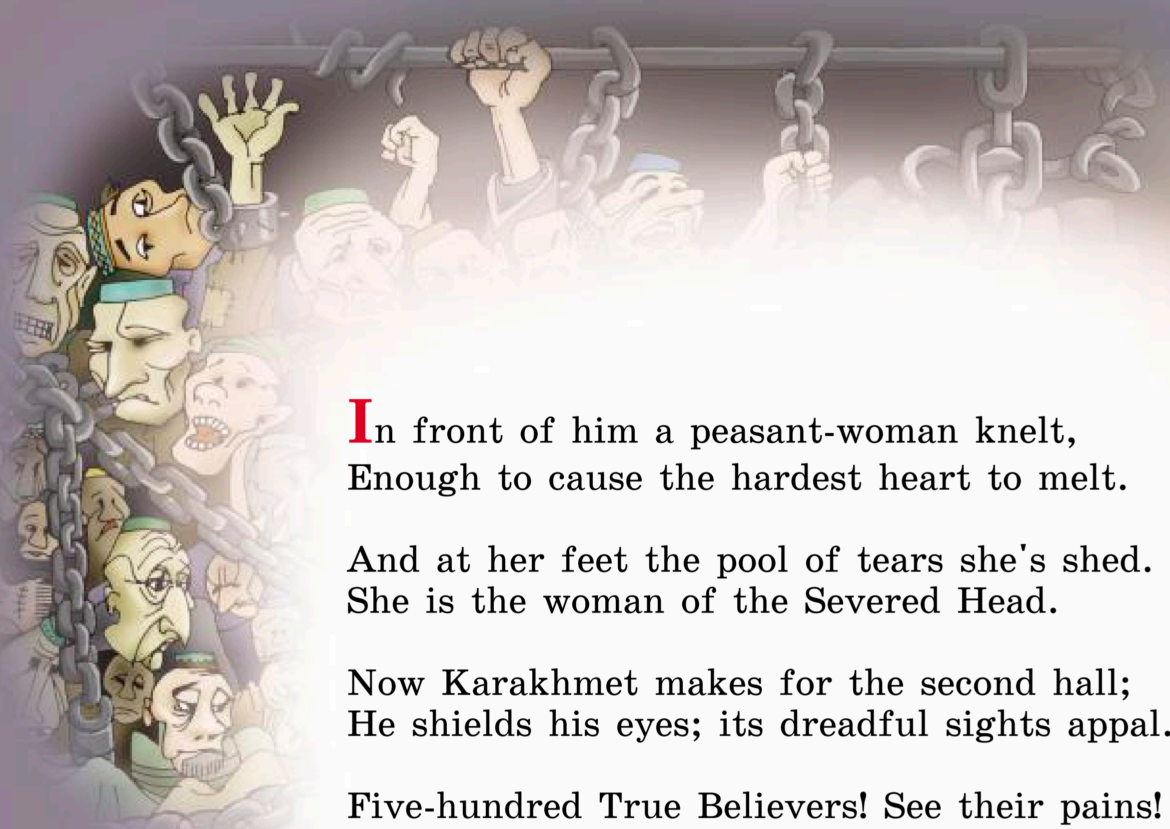

In front of him a peasant-woman knelt,
Enough to cause the hardest heart to melt.

And at her feet the pool of tears she's shed.
She is the woman of the Severed Head.

Now Karakhmet makes for the second hall;
He shields his eyes; its dreadful sights appal.

Five-hundred True Believers! See their pains!
Their hands and feet all bound in iron chains.

«Our life is hard. Have mercy. Don't forget!
Go crush the evil monster, Karakhmet!

We numbered thousands last year in the fall,
But now we are five-hundred, and that's all!»

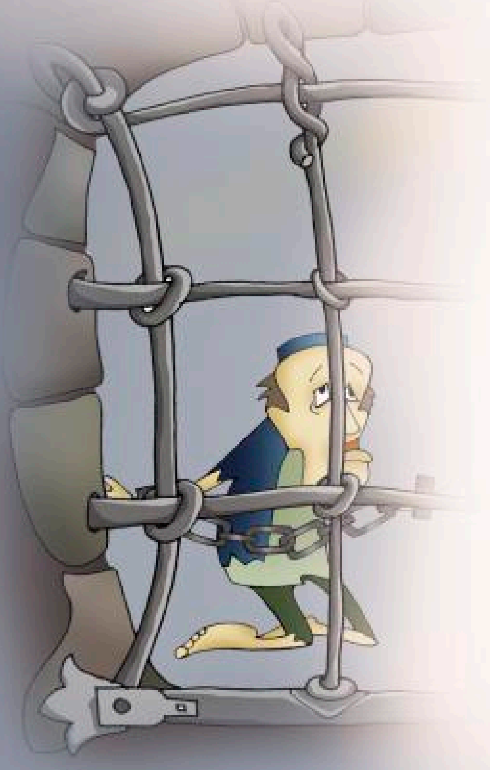

Женщину с порога видит Карахмет,
Не встречал подобной, сколько прожил лет.

Грудь е□ слезами вся орошена,
Это Кисекбаша верная жена.

Устремился парень к комнате другой,
Поглядел — и сердце налилось тоской.

Мусульманский тесно в ней набит народ,
В ней гремят цепями человек пятьсот.

«Заступись за жертвы, изверга убей!
Каждый день он режет по пятку людей!

Множество нас было, а теперь пятьсот.
Как узнать, чей завтра выпадет чер□д?»

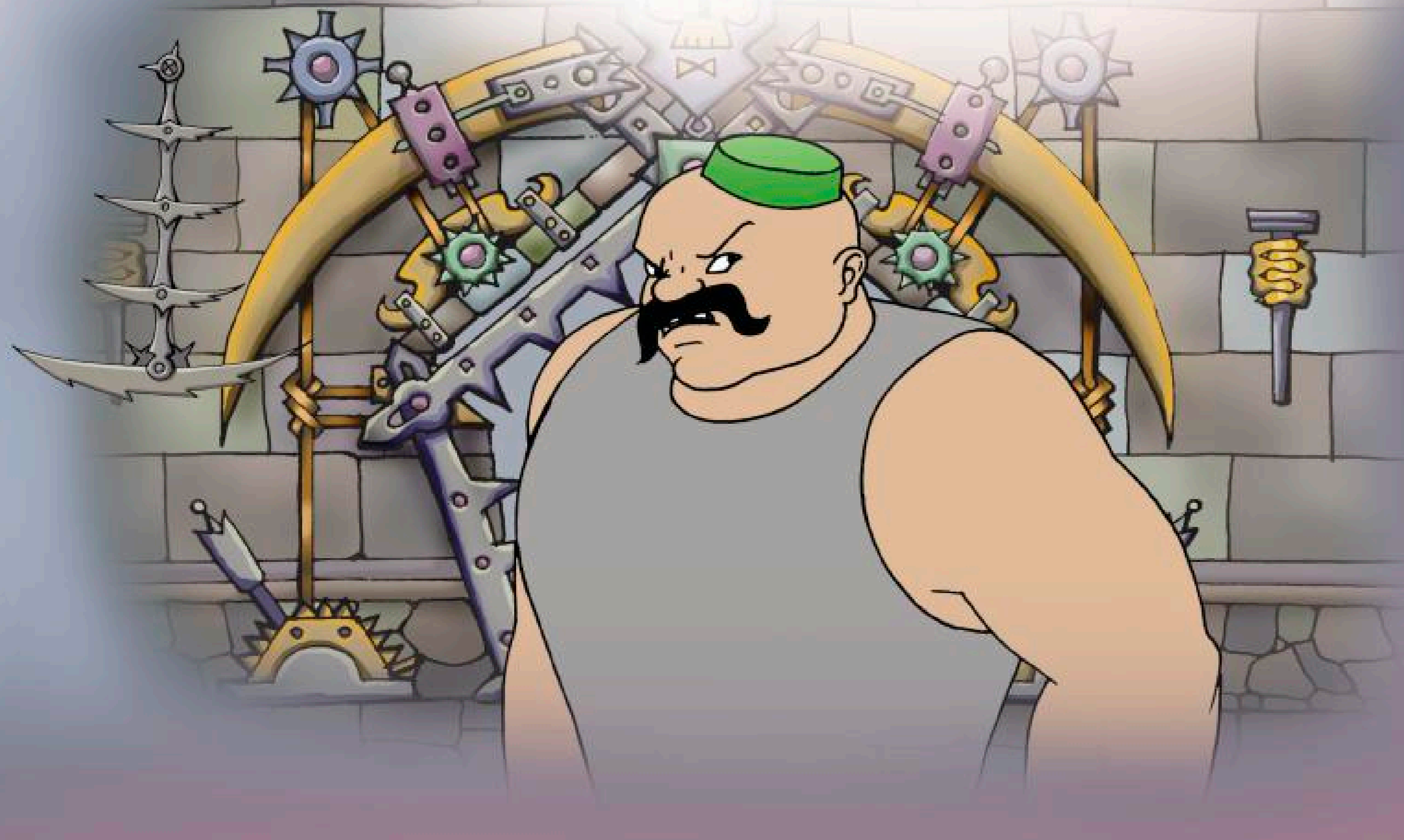

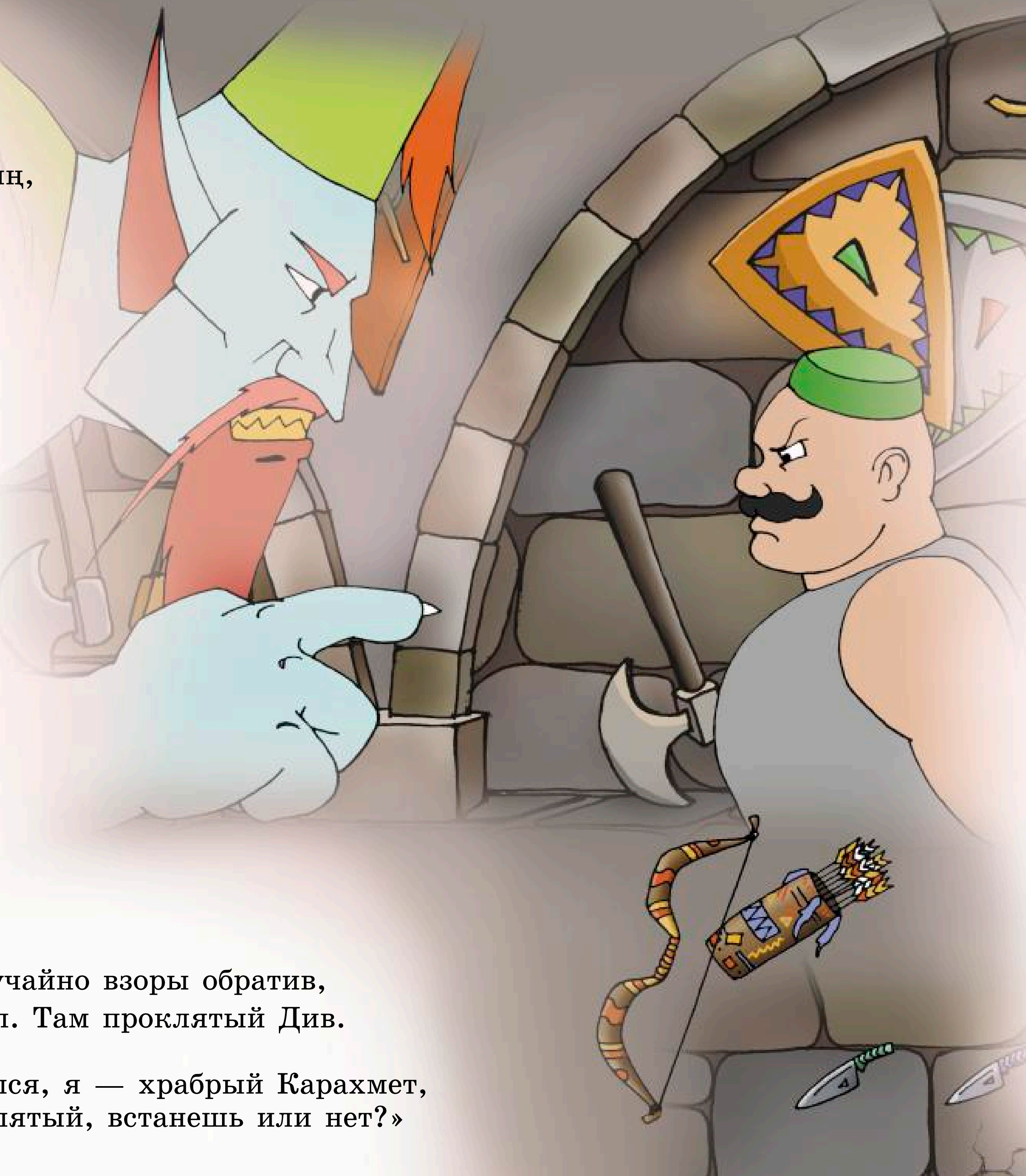

Шунда бер бүлмә күренде — шактый киң,
Күрде батыр: шунда яткан ул ләгыйнь[1].

Билгеле инде, Карәхмәт курыкмады,
Ул аны «тор! тор!» диеп төрткәли.

«Ник йөрисең монда рөхсәтсез кереп,
Һич оялмый тәмле йокымны бездырып?

Курыкмадың, монда ничек кердең кыеп?
Бар икән йөргән кеше, җаннан туеп!»

Язмыймын сугышның ничек булганын,
Кайсысы җиңгәнен йә җиңелгәнен.

Гөрзи[2] төшкәч, кайсы билдән батканын,
Кайсысының маңгаеннан батканын.

Кариэм[3], бул канәгать барына,
Булмасаң — әйдә Печән базарына.

[1]Ләгыйнь – ләгънәт суккан, каргалган
[2]Гәпжз ” цӨмдцйдкд Яоъ п цтйл Яп аЯч къ сЯюй
[3]Лбсйюн˝" "флфщь н

В сторону случайно взоры обратив,
Залу он увидел. Там проклятый Див.

«Я к тебе явился, я — храбрый Карахмет,
Душегуб проклятый, встанешь или нет?»

«По какому праву входишь, не спросясь,
Сон мой нарушаешь, сладкий, не стыдясь?

Раз не побоялся ты ко мне приплыть,
То тебе, как видно, надоело жить».

Не скажу о грозной схватке ничего,
Кто в бою подводном победил кого.

Кто по грудь скрывался, кто по лоб в грязи —
Под ударом мощным палицы-гюрзи...

Коль разочарован ты, читатель мой,
Поспешим со мною на базар Сенной.

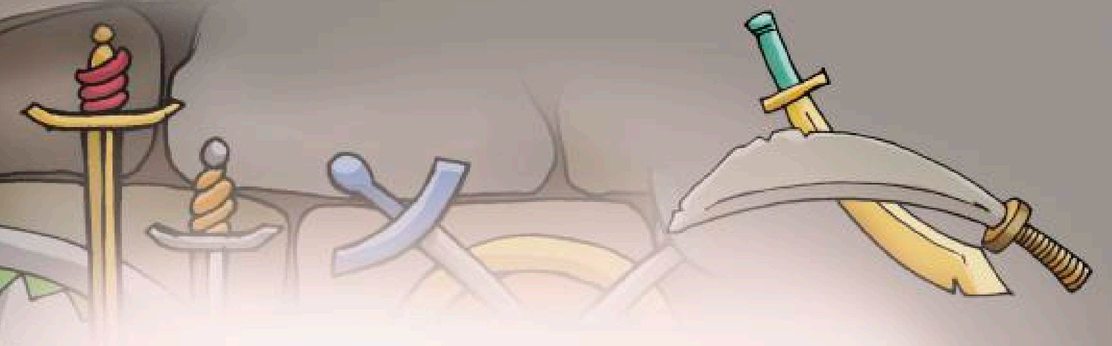

At last into a hall our hero sped;
He found the monster fast asleep in bed.

Now Karakhmet is bold. That we all know.
«Still sleeping?», he cries out and prods his foe.

«And why have you come here without permission
To spoil my rest and treat me with derision?

You came without the slightest intimation;
You obviously desired your ruination».

I'll rest my pen awhile and take a bet:
Which one will win? the Dev or Karakhmet?

Who puts his ton-weight finger to the test?
And who throws whom, deploying neck and breast?

My Reader! Be content with what you've got;
Or go back to the Haymarket, if not.

Кызса да гадәттәгечә сәүдәләр,
Әллә ник бүген күңелсездер базар.

Юк, аларга кайгырырга юл да бар:
Нәкъ бер айдыр — юк Кисекбаштан хәбәр.

Әһле ислам шул рәвешчә яхзәнүн*...
Күренә шул хәл ерактан, ах, вагон!

Күрделәр: җитте килеп мәгълүм вагон,
Тагылып артында бернәрсә тагын.

Ни күрәләр: өнме, ялган төшме бу? —
Тагылып килгән теге фәсле Дию.

*Яхзәнүн – кайгыда

Как обычно бойко здесь дела идут,
Только опечален чем-то здешний люд.

Есть тому причина: ровно тридцать дней
Нет от Карахмета никаких вестей.

Так и сяк судачат. Вдруг раздался звон,
В отдаленье тихо двигался вагон.

И вагон знакомый подошёл, стуча,
За собой верёвкой что-то волоча.

Что же видят люди – это явь иль сон?
Вот он, Див проклятый. Что же, поделом!

The usual swindles pile on thick and fast,
But all the traders seem a bit downcast.

The reason plainly is that Karakhmet
Has been a month, and no sign of him yet.

In sadness stood the people of Islam,
When at that moment there appeared a tram.

The tram draws up, the sign of Heaven's hope;
It's pulling something heavy on a rope.

Can it be true? Has false hope made us blind?
The Dev with fez on head is dragged behind.

И дулый мәлгунь[1] Дию, и тартыла!
Акыра ямьсез каты — җир селкенә.

Бите-башы канланып беткән янә,
Әйләнәсендә Кисекбаш әйләнә...

Шул минут чыкты вагоннан пәһлеван,
Күтәреп башыны арыслан сыман.

Чөн[2] Печән базары халкы күрделәр,
Барча күрешмәк өчен йөгерделәр.

Чыкты вагоннан тагын бер ир бала,
Бик чибәр — күргән кеше хәйран кала.

Чыкты тагын да чапанлы бер хатын,
Җәлеп итәрлек тиречеләр дикъкатен.

[1]Мәлгунь – начар, явыз
[2]Чөн – кайчан ки

Бесится и воет, мечется, пыля,
Прямо так и ходит ходуном земля.

Весь в крови, истерзан, лютый недруг наш,
А вокруг кружится старый Кисекбаш.

Спрыгнул тут с трамвая, всё в бою стерпев,
Карахмет бесстрашный, гордый, словно лев.

Карахмета дружно чествует народ,
Рослому батыру крепко руки жмёт.

Из вагона вышел складный мальчуган,
Женщина с ним вышла, придержав чапан.

The cursed bully screams there in its wake;
He bellows and the earth begins to shake.

His nose is bloodied, but he lives and breathes.
The Severed Head rolls at his side. He seethes.

Brave Karakhmet emerges from the car;
Like some proud lion he gazes near and far.

Now everybody rushes, eager yet
To greet the Severed Head and Karakhmet.

Then from the tram a boy stepped down, so fair;
His countenance a thing of beauty rare.

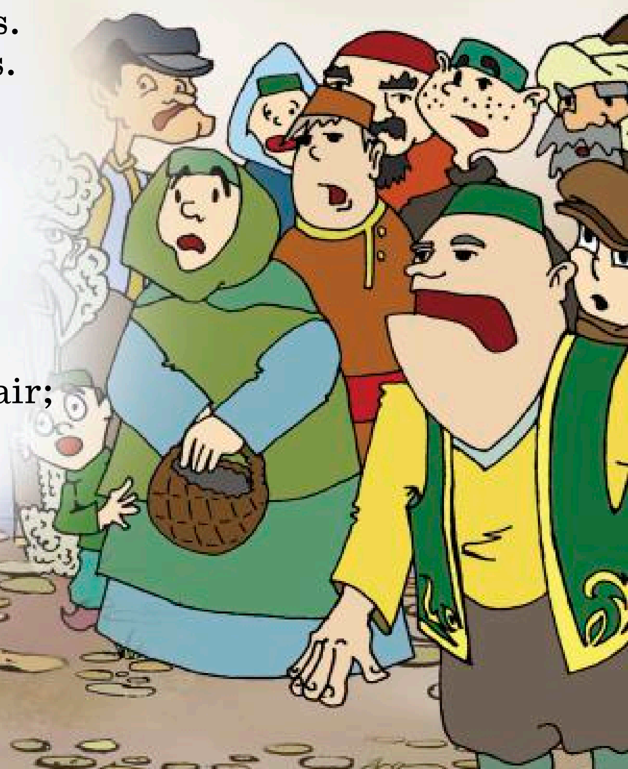

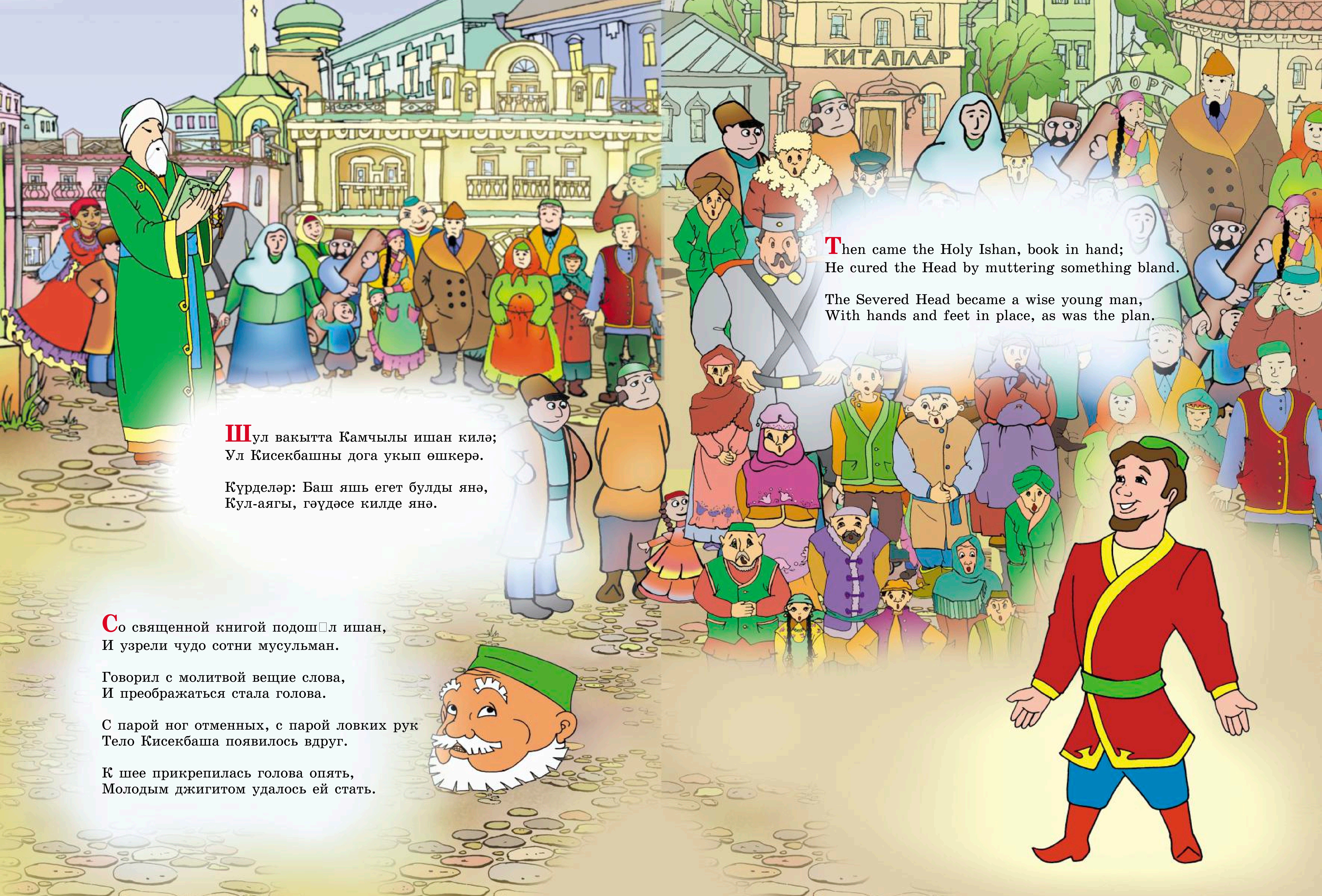

Шул вакытта Камчылы ишан килә;
Ул Кисекбашны дога укып өшкерә.

Күрделәр: Баш яшь егет булды янә,
Кул-аягы, гәүдәсе килде янә.

Со священной книгой подошёл ишан,
И узрели чудо сотни мусульман.

Говорил с молитвой вещие слова,
И преображаться стала голова.

С парой ног отменных, с парой ловких рук
Тело Кисекбаша появилось вдруг.

К шее прикрепилась голова опять,
Молодым джигитом удалось ей стать.

Then came the Holy Ishan, book in hand;
He cured the Head by muttering something bland.

The Severed Head became a wise young man,
With hands and feet in place, as was the plan.

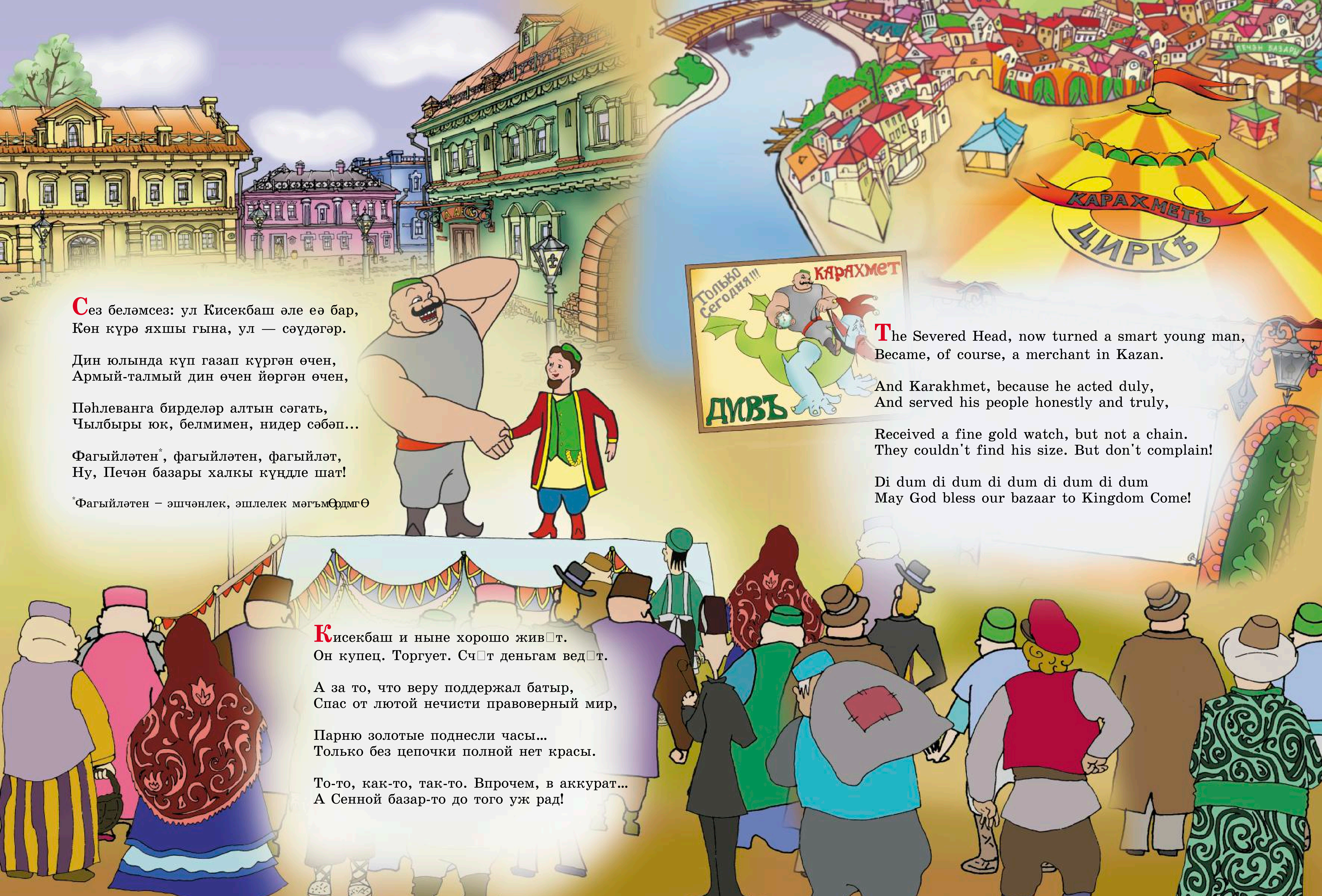

Сез беләмсез: ул Кисекбаш әле еә бар,
Көн күрә яхшы гына, ул — сәүдәгәр.

Дин юлында күп газап күргән өчен,
Армый-талмый дин өчен йөргән өчен,

Пәһлеванга бирделәр алтын сәгать,
Чылбыры юк, белмимен, нидер сәбәп...

Фагыйләтен*, фагыйләтен, фагыйләт,
Ну, Печән базары халкы көндле шат!

*Фагыйләтен – эшчәнлек, эшлелек мәгъмӨрдмгӨ

The Severed Head, now turned a smart young man,
Became, of course, a merchant in Kazan.

And Karakhmet, because he acted duly,
And served his people honestly and truly,

Received a fine gold watch, but not a chain.
They couldn't find his size. But don't complain!

Di dum di dum di dum di dum di dum
May God bless our bazaar to Kingdom Come!

Кисекбаш и ныне хорошо жив□т.
Он купец. Торгует. Сч□т деньгам вед□т.

А за то, что веру поддержал батыр,
Спас от лютой нечисти правоверный мир,

Парню золотые поднесли часы...
Только без цепочки полной нет красы.

То-то, как-то, так-то. Впрочем, в аккурат...
А Сенной базар-то до того уж рад!

Художественно-анимационное издание

Габдулла Тукайның «Печән базары, яхуд Яңа Кисекбаш» поэмасы буенча татар телендә җайлаштырылган, рус һәм инглиз телләренә тәрҗемә ителгән басма әсәр һәм мультфильм.

Адаптированное издание и мультфильм по мотивам поэмы Габдуллы Тукая «Сенной базар, или Новый Кисекбаш» на татарском, русском, английском языках.

Мультфильм «Кисекбаш» удостоен I места на Международном кинофестивале «Харьковская Сирень-2011» в номинации «Лучший анимационный фильм»

Издание второе, стереотипное

Главный редактор **Туфан Миннуллин**
Редактор **Марат Ганиев**
Консультанты: **Ильдус Ахметзянов, Роза Хайдарова**
Перевод на английский язык: **Равиль Бухараев, Дэвид Метьюс**
Перевод на русский язык **Семен Липкин**
Литературная редакция: **Расима Шамсутдинова, Айгуль Зайнуллина, Анна Белоброва**
Художественный редактор **Дамир Бариев**
Художники: **Дарья Глухова, Аида Ромашова**
Компьютерная верстка **Дамир Бариев**
Главный режиссер **Сергей Киатров**
Анимация: **художники-мультипликаторы объединения «Татармультфильм»**
Координатор проекта **Азат Ганиев**
Технический директор **Марат Башаров**

www.tatarmultfilm.ru

www.balarf.ru

Печать офсетная
Заказ №
Тираж 1000 экз.

Отпечатано с готового оригинал-макета издательства «Татармультфильм»
в типографии ООО ПО «Промполиграф»
© Объединение «Татармультфильм»

ISBN 978-5-906508-26-3

Художественно-анимационные издания и учебники издательства «Татармультфильм» вы можете приобрести в книжном магазине «БАЛА» на сайте www.бала.рф